

İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Ord. Prof. Şükrü Baban'a Armağan
İstanbul - 1984

HOCAM VE AMCAM ŞÜKRÜ BABAN

Cihad Baban

Şükrü Baban hem amcam hem de Hukuk fakültesinden mezun olduğum yıl hocamdı. 1933 Üniversitesi inkılâbında, Mülkiye Mektebi müdürlüğünden Hukuk Fakültesi İktisadi Doktrinler Profesörlüğüne getirilmişti. Bu haber duyulduğu zaman bütün öğrenci arkadaşlarda bir endişe peydah oldu. «Şükrü bey çok döndürür, imtihanlarda öğrencilerle alay edermiş, kitap dışı sorular sorar, öğrencinin muhakeme kudretini mantığının işleyiş tarzını kendine mahsus sübjektif ölçülerle ölçermiş.»

Nihayet derse geldi, bize yani 3 ncü sınıfa iktisadi doktrinleri anlatmaya başladı, konu hem çok zevkli hem de vukuf ve lezzetle anlatılıyordu, onu hepimiz samimi ve büyük bir alaka ile dinliyorduk. Dersi anlatışı bütün öğrencilerinin bildiği şekilde yani Feneryolu'ndaki evinden sabahleyin çıkarken bahçesinden kopardığı karanfil göğsünde, bir taraftan ipek mendili ile gözlüğünü silerek, diğer taraftan da mantık merdivenlerinden inip çıkıp piyasa ederek, bütün ilgiyi üzerinde toplar ve takrirlerinde anlaşılmayacak açık bir taraf bırakmazdı.

İmtihanlara yaklaştığımız sıralarda sınıfta endişe büyüdü ve nihayet imtihan günü geldi, on aldıklarını sananlar

notlar okunduğu zaman 3 aldıklarını görerek ağlaşıyorlardı, hele hanım arkadaşlar ezberlemeğe önem verdikleri için sorulara papağan gibi cevap vermiş olmalarının Şükrü hoca üzerinde tepki yaptığını bir türlü anlamak istemiyorlardı. Ben ise profesörün «Yeğenini korudu» kompleksi altında hırpalanacağımı bildiğim için çok çalışmış, fakat yine de karşısındaki imtihan iskemlesine emniyetle oturamamıştım.

— Robert Owen diye birisini tanıyor musun?

— Tanıyorum.

Oysa Owen'den sene içinde ve derslerde hiç bahsetmemiştik.

— Bu zatın mülkiyet hakkında yazmış olduğu bir eseri var mı?

Bir insanın kitap yazmış olması, yazmamış olmasına nazaran daha az bir ihtimal olduğu için

— Mülkiyet hakkında eseri yok, dedim.

— Doğru, yok.. ama bana söyler misin, böyle bir eser yazsa idi ne yazardı?

Ben hiç tereddüt etmeden cevabımı verdim,

— Mülkiyetin lehinde yazardı. O başını kaldırdı, öyle ya Robert Owen İngiltere'de sosyalizmin öncülerindendi, O bana bunu söyleyecek ve yanıldığımı ihtar etmek isteyecekti, ben bunu sezdim ve fikrini açıklamadan, yani onun kendi sözünün esiri olarak dinleyicilerin karşısında ısrar etmesini önlemek maksadiyle derhal şu cevabı verdim,

— Mülkiyete taraftar olurdu çünkü kurduğu ve işlettiği fabrikadaki işçileri hisse sahibi yapmıştı; tecrübe başarılı

olmadı ama işçiyi hisse sahibi etmek mülkiyete taraftar olduğuna delil olmaz mı?

Robert Owen'i üç dört yıl evvel Galatasaray'ında talebe sandığını işlettiğim zaman Suphi Nuri'nin «Kooperatifçilik» ismindeki kitabını okuduğum zaman öğrenmiş ve unutmamıştım.

Halbuki ve herhalde o benden: «Madem ki sosyalist idi, mülkiyetin aleyhinde yazardı» dememi bekliyordu.

Durakladı, düşündü, haklı tarafım olduğunu sezerken ben de onun tereddüdünü geçiştirmek için ilâve ettim,

— Kesin bir şey söylemek de yanlış olur dedim, biz olmayan bir şey üzerinde fikir yürüttük, mevcut olmayan bir şeyin üzerinde münakaşa edilir ve hüküm verilir mi?

Amcanım çehresindeki çizgilerden köşeyi döndüğümü hissettim, kırsa kırsa «yeğenine tam numara verdi demesinler» diye bir iki numaramı kırardı, nitekim de öyle yaptı 8 verdi. O akşam fakülteden çıkıp giderken yolunu bekledim, yanına sokuldum,

— Fena değildin dedi ama biraz daha sıkıştırsaydım?

— Tabii efendim, diye cevap verdim, Hoca eğer talebesini döndürmek isterse nasıl olsa bir çare bulur, gülüştük, profesörün yanından ayrılıp da tekrar fakülteye döndüğümde merdivenlere eteklerini yayarak oturmuş hanım arkadaşlar gözleri şişmiş hocaya beddua ediyorlardı.. Bu sözlere kulacağım o kadar alışmış idi ki, hiçbirine bir şey söylemedim.

***

Şükrü Baban 1890 yılında Bağdat'ta doğdu, babası Mustafa Zihni Paşa o tarihte Bağdat valisi olan Mithat Paşa'nın mühürdarlığım yani özel kalem müdürlüğünü yapardı, idari

hayata mühürdarlıkla giren Mustafa Zihni Paşa Kerbelâ'da, Yemen'de, Bolu ve Trablusşam'da, Burdur'da mutasarrıflık yaptı, sonra da Yanya, Adana ve Hicaz valiliklerinde bulundu, Bolu'da Mutasarrıf olduğu sıralarda hilâfetin Osmanlı İmparatorluğuna devredilmesinin mümkün ve doğru olacağına dair bir kitap yazdığı için kitap yayınlanmadan ihbar edildi, evi bastılar, kitabı bulamadılar fakat buna rağmen Zihni Paşayı Kastamonu'ya sürdüler ve paşa da başına bir dert gelmesin diye kitabı yaktı.

Şükrü Baban bu olayın heyecanlı macerasını, Galatasaray'ında talebe iken tatilde babasının yanına Bolu'ya geldiği zaman yaşadı...

Galatasaray'ını bitiren Şükrü Baban kendisinden 14 yaş büyük olan ağabeyi eski Maarif nazırlarından yazar İsmail Hakkı bey tarafından Paris'e gönderildi. Hüseyin Şükrü (Hüseyin ismi Zihni Paşanın babasının adı idi) Paris'te hem Hukuk Fakültesini hem de Siyasi Bilgiler Okulu'nda okudu ve başarılı bir tahsil yaparak memlekete döndü.

Şükrü Baban, Zihni Paşa ailesinin en küçüğü, annesinin de tek evladı idi. Zihni Paşa'mın diğer çocukları sırası ile Ayan azası, Darülfunun'da metafizik ve felsefe müderrisi Ahmed Naim, Tanin Gazetesi siyasi yazarlarından ve Mülkiye Mektebi Esas Hukuku hocası İsmail Hakkı, arada bir kız, Emine, birinci dünya içinde Şibin Karahisar'ında mutasarrıf iken tifüs hastalığının hayatma genç yaşta kastediği Asım, onun arkasından eski Süleymaniye mebusu Süleyman Hikmet geliyordu. Bunlar Paşanın birinci eşi Firuze hanımdan olan çocukları idi. Hüseyin Şükrü Firuze hanıma ortak gelen ikinci eşi İclâl hanımın oğludur, annesinin Şükrü'ye diğerlerinden fazla, muhabbet göstermesini diğerleri yadırgamazlardı ama Şükrü de hep beraber önüne geçmek istedikleri bir kompleksi önleyemiyorlardı o bu sebepten diğerlerine nazaran daha içine dönük, daha sessizdi.

Mustafa Zihni Paşa, pedersahi aile tipinin temsilcisi idi,

bütün âileyi sofraya başında bulur, akşam yemeklerinden sonra çocuklarının sigara içmelerini temin için yanlarından ayrılır sonra da hep beraber eve gelen misafirlerle salonda beraber buluşurlar ve sohbet ederlerdi. Tabii her erkek toplumunda olduğu gibi siyasetten de bahsedilirdi, Naim bey ittihadcılardan arasından ayrılmış, dünyayı daha dinsel bir açıdan görürdü. İsmail Hakkı ve Hikmet beyler ittihadcı idiler, Âsim bey memuriyetle Taşra'da dolaştığı için o bu konuşmalara katılamazdı, Paşa baba ise bu müzakerelerde telkin ettiği otorite ile denge kurardı, tabiatından gelen bir hükmetme ahşkanlığı ile dengeyi kurmakta hiç zahmete katlanmazdı, pedersahi âile sistemi içinde her şeyden bahsedilir ve her fikir tartışılır fakat kimse kendi iddiasını başkasını rahatsız edecek bir seviyeye götürmezdi.

Zihni Paşanın evlâdları âile çevresinde birbirlerine karşı müsamahalı insanlar olarak yetişmişlerdi. Şükrü Baban'ın en çok sevdiği ve kendisine yakın hissettiği ağabeyi İsmail Hakkı beydi, ne yazık ki bu sevgili ağabey 1913 de Mülkiye Mektebinde ders verirken bir beyin kanaması neticesi sınıfta vefat etmiştir, öldüğü zaman 35 yaşında idi. Talebeleri vefatı dolayısıyla düşürdükleri tarihte şöyle yazmışlardı,

**Muhtacı nuru ufukta söndün mü? sen de heyhat
Tarihin oldu; Ruşen ey neyri kemalât**

İsmail Hakkı beyin o devirde batılı bir anlayışla siyasi yazar oluşu, Hakkı Paşa kabinesinde maarif nazırlığına yükselmesi dolayısıyla memlekette haklı bir şöhret kazanmıştı, Şükrü Baban da yazarlığa herhalde ona karşı duyduğu yakınlıkla gönül verdi.

Amcam Avrupa'daki tahsilinden döndükten sonra Mısır feykalâde komserliğine tayin edildi, ağabeyi Hikmet Baban kendisinden evvel bu vazifede idi, fakat Trablusgarb'a İtalyanlarla mücadele etmek için giden Mustafa Kemal, Enver ve Fethi beyler Mısır'dan geçip gittikleri için Hikmet Ba-

ban'dan kolaylık ve yol rehberliği görmüşlerdi, İngiliz hükümeti Osmanlı devletine başvurarak bu kâtibi geri çekmesini istedi. Osmanlı hükümeti İngilizlerin arzusu üzerine memuru geri alsa haysiyet kırıcı bir olay olacaktı, onun üzerine, ara seçimde Hikmet Baban Süleymaniye'den mebus (milletvekili) oldu, böylece memuriyeti de açıldı. Bunun üzerine Mısır'a küçük kardeşini yani Şükrü Baban'ı yolladılar. Birinci Dünya Savaşı başlarken müttefikler bu sefer Şükrü Baban'a da musallat oldular ve onun da Mısır'dan çıkmasını istediler. Böylece bu genç ve değerli memur bir süre sonra Brest Litovsk'a giden heyette vazife aldı. Barıştan sonra da Galip Kemali Söylemezođlu Büyükelçiliđi zamamnda Moskova'ya gönderildi, mütarekede İstanbul'a dönen Şükrü Baban İçişleri Bakanlığı özel kalem müdürü iken, itilafçı Bakan İzzet bey tarafından bu görevden uzaklaştırıldı, o da Hikmet Baban tarafından satın alınan Tercüman Gazetesinin başına geçerek gazeteciliğe başladı. Asıl ismi ile (Tercümanı Hakikat) İstanbul'da Milli mücadeleyi ve Mustafa Kemal'i tutan gazetelerden biri idi, nitekim zaferden sonra Şükrü Baban'ı gazetesi ve okuyucuları adına Mustafa Kemal'e zaferinin sembolü olarak bir kılıç götürdüğünü görüyoruz. Daha sonra Şeker Şirketi Hukuk Müşaviri onun arkasından da 1926 da Mülkiye Mektebi'ne doktrin ve iktisad hocası tayin edildi, kısa bir süre sonra da aynı okula müdür oldu.

Mülkiye Ankara'ya taşındıktan sonra Yüksek Öğretim Umum Müdürlüğü yapan Şükrü Baban yukarıda da anlattığımız gibi 1933 de üniversiteye Ordinaryus profesör olarak geldi.

Şükrü Baban; Hukuk Fakültesi, Ticaret Yüksek Mektebi ve İktisad Fakültesinden yetiştirdiği talebelerinin büyük bir kısmını sonradan memleketin tanınmış isimleri arasındayere aldıklarım gördü. Umum Müdürler, Maliye Müfettişleri, hatta Bakanlar onun önünde imtihanlarda ter dökmüş olan kimselerdi.

*
**

Ben bu satırları evvelâ kendisinin yeğeni, sonra talebesi en sonunda da meslekdaşı olarak yazıyorum. Böylece onu hem dışardan hem aile içinden müşahade ederek oldukça objektif bir hükme varmış olduğum kanaatini de taşıyorum. Çok kıvrak zekâsının bir kusuru vardı; böyle bir kusuru akademik çevrede yine çok zeki olan bir kaç kimsede daha görmüştüm, bu gibiler bir olay üzerinde muhakeme yürütürlerken ihtimalleri hesaplarlar ve o ihtimaller arasında teferruatın teferruatı olan ihtimale de haddinden fazla kıymet verirlerdi.

Şükrü Baban yaşlandı fakat evlenmedi, hastalığından evvel yalnız sürdürdüğü hayata bir son vermesi için evlenmesini rica ettiğimizde o binlerce evlenerek mutlu olanları görmez, daima bize yakın bir arkadaşını olumsuz bir örnek olarak gösterirdi, «adamcağız ihtiyarlığında bakılmak amacı ile evlenmiş, fakat kısa bir süre sonra hanımın gözleri kör olduğundan o hanıma bakmağa mecbur olmuş.» Biz bu ihtimalin yüzdesinin çok zayıf olduğunu söylediğimiz zaman,

— Böyle bir şey olamaz mı? diye sorar fakat bu ihtimalin istisnai olduğunu söylediğimiz zaman o yüzde birlerden bile korkar hale gelirdi. Bu hal tabii onun en uzak ihtimalleri bile hesaplayan ve araştıran zekâsından ileri geliyordu, bu tedirgin ve araştırmacı zekâ; onun hayatta cesur hamleler yapması gereken yerlerde daima karşısına çıktı, ya başarısız olursa.. Bu sebeble de durgun, münzevi bir bekâr hayatı yaşadı.

O araştırmacı ve eleştirmen zekâsı onu çevresinden ayıran bir özellikti. Uzun yıllar Yeni Sabah'm başyazarlığını yaparken siyasi olaylarda da bu nadir ihtimaller üzerinde durduğu için okuyanların alâkasını tahrik etti, böylece hem başyazarlığın heyecanlı hayatını tadıyor hem de onun risklerinden uzak kalmanın çarelerini arıyordu.

Avuç kadar radyosu ile bütün dünya radyolarını gece-

nin ilerlemiş saatlerine kadar dinler, Fransız gazetelerini muntazam okurdu.

Sevildiği zaman çok memnun olurdu ama, o sevgiye muhatap olmak için en ufak bir gayret göstermezdi. Şükrü Baban'ı iyi tanımak için ona sevgi ile yaklaşmak, muhabbeti bile çaba haline getirmek gerekirdi, isteseydi çok geniş bir çevreye sahip olabilirdi, annesini kaybettiği gün elemin onu nasıl kavurduğunu görenler duyduğu yalnızlığın acısını da yüzündeki sessiz çizgilerde sezdiler. Memleket Şükrü Baban'ın ölümü ile büyük bir değer kaybetti. Mustafa Zihni Paşa ailesinin iyi meyve veren evlâdların sonuncusu olarak da acısı içimize çöktü, bizi kendisinin çok sık duyduğu bir boşluk hissi ile baş başa bıraktı.